

Türk Resim Sanatında Tarımsal Ürün Çeşitliliğinin İzleri

Traces of Agricultural Product Diversity in Turkish Painting

Doç. Dr. İlyas SEVİNDİK

ORCID: 0000-0001-9616-818X ◆ Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi
Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı ◆ ilyas.sevindik@amasya.edu.tr

Özet

Osmanlı'nın son döneminde minyatür sanatının son bulmasıyla Batılı anlamda yağlı boya resme geçen Türk resim sanatı, geçmişten gelen kazanımları yeni bir devletin varlığına uyarlayarak resim sanatında yeni bir evreye girmiştir. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni yönetim ve kültürel anlayışıyla birlikte kalkınma hamlelerinde de yeni yaklaşımlar sergilenmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından belirli bir döneme kadar tarımsal ekonominin ön planda tutulduğu, bu dönemlerde de Cumhuriyet değerleriyle bağdaşan tarımsal bir resim sanatının varlığı görülmüştür. Türk resim sanatının her döneminde tarımsal faaliyetleri konu alan resimler yapılmış ve araştırılarak ortaya konulmuştur ancak bu çalışma, Türk resim sanatında tarımsal ürün çeşitliliğini konu edinen bir çalışma olmaması nedeniyle önemlidir. Bu çalışma, kültürel mirası, toplumsal yaşamı, sanatsal temaları, çevresel bilinçlenmeyi, plastik ve estetik değerleri yansıtmak açısından büyük bir öneme sahiptir. Çalışma sanatın, tarihin ve kültürün kesişim noktasında önemli bir rol oynamaktadır ve bu konuyla ilgili somut bir çalışma bulunmamaktadır. Bu araştırma, konu gereği Türk resim sanatında var olan tarımsal resimlerin ürün çeşitliliği açısından ele alınmış olup, Türk resim sanatının dün ve bugüne bir bakış açısı getireceği düşünülmektedir.

Makale, Türk resim sanatında tarımsal çeşitliliği ve tarım ürünlerini dönemleriyle birlikte ortaya koyarak, Türk tarımının geçmişi ile bugünü arasındaki ürün çeşitliliğini hem ekonomik bir gösterge hem de kültürel ve görsel bir imge olarak Türk sanatçıların eserlerinde görünür kılmayı amaçlamaktadır. Araştırmada betimsel tarama yöntemi kullanılmış ve elde edilen veriler belge analizi şeklinde sanatçıların eserleriyle birlikte ortaya konulmuştur. Yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucunda, Türk sanatında minyatür, natüromort, manzara, figüratif ve soyut resimlerde tarımsal ürün çeşitliliğinin hem estetik hem de tematik açıdan geniş bir yelpazede ele alındığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türk resim sanatı, Türk tarımı, Türk resminde tarım, Tarımsal çeşitlilik, Tarım ürünleri.

Extended Abstract

Checked

In Turkish painting, the diversity of agricultural products is an important theme that reflects artists' relationships with nature and society. This subject has been dealt with in various ways in different periods and understandings throughout the history of Turkish painting. In different periods of the Ottoman Empire, agricultural products were often depicted in miniatures and traditional Ottoman art. In the art of this period, agricultural products are mostly depicted elegantly and in detail. Especially in works depicting palace life and daily life, products such as fruits, vegetables, and grains have a symbolic meaning. Turkish painting, which transitioned to oil painting in the Western sense during the last period of the Ottoman Empire, entered a new phase in the art of painting by adapting the gains from the past to the existence of a new state. With the new management and cultural understanding of the Young Republic of Turkey, new approaches emerged in developmental efforts. From the Republic's early years until a certain period, the agricultural economy was emphasized. During these periods, the existence of an agricultural painting compatible with the values of the Republic was evident. Turkish artists began to depict agricultural products and village life more realistically during this period. Especially with the effect of social changes such as the new approaches brought by the Republic, bringing Turkish art to the level of contemporary civilizations based on the realities of their own country, reaching new interpretations with oil painting art in the Western sense, and agricultural reforms, village life and agricultural activities have become a center of artistic attention. Artists reflected that the country is an agricultural country in their works, highlighting the difficulties and beauties of this lifestyle. In Turkish art, the variety of agricultural products in still life, landscape, figurative, and abstract paintings has provided rich content regarding artists' aesthetic and

thematic meanings by dealing with these products in different forms. This diversity emphasizes the cultural and social importance of agricultural production and shows the evolution of art in various periods.

In Ottoman miniatures, agricultural products are often symbols of wealth and elegance—still-life compositions from palace life in the last period of Ottoman painting present agricultural products aesthetically. Still, life in Turkish art has become more prominent, especially since the late 19th century. In paintings of this type, fruits, vegetables, grains, and other agricultural products are often depicted in detail and painstakingly. The still life type is considered a more realistic approach to and after the Republic period. Especially under Western influence, detailed and accurate descriptions of agricultural products as part of daily life are seen in still-life works. During this period, artists tried to convey an aesthetic and socio-cultural message by realistically depicting agricultural products. Previously, Ottoman landscape paintings without figures appeared as figurative landscape paintings with the Republic at the end of the Ottoman Empire. Thus, agricultural products in landscape paintings emerged integrated with nature and rural life and took their place in Turkish painting as an essential part of the rural landscape and village life. Artists have expanded the range of meaning in figurative paintings by reconciling agricultural products with social relations, economic situations, and environmental problems.

In modern and contemporary Turkish painting, agricultural products are generally treated more abstractly and conceptually. Artists tend to have a more magnetic understanding by examining the social and environmental effects of agricultural production and painting these products from a symbolic or critical point of view. Artists have expressed these products' physical properties and aesthetic values through formal and color experiments. Agricultural products are sometimes processed through abstract forms and color palettes that symbolize the power and diversity of nature. Additionally, contemporary issues such as consumption habits of agricultural products, environmental pollution, and sustainability are also reflected in works of art. Artists have used agricultural areas and products not as a part of nature but as an aesthetic composition element.

Paintings on agricultural activities were made in every period of Turkish painting. This work is essential in revealing agricultural diversity and agricultural products in Turkish painting with their periods and raising awareness in the next generation of artists. It is aimed to make the diversity of agricultural products between the past and present of Turkish agriculture, which has recently moved to a different stage with global warming and climate change, visible in the works of Turkish painters as both an economic indicator and a visual image. The descriptive scanning method was used in the research, and the data obtained were presented alongside artists' works through document analysis. As a result of the examinations and evaluations, it has been observed that the diversity of agricultural products is included in the past and present of Turkish painting as both an economic indicator and a visual image. As a result, in Turkish art, the variety of agricultural products in still life, landscape, abstract, and figurative paintings has been discussed in a wide range, both aesthetically and thematically. This diversity is essential in understanding how artists and the roles of these products in the social, cultural, and aesthetic context interpret agricultural products.

Keywords: Turkish painting art, Turkish agriculture, Agriculture in Turkish painting, Agricultural diversity, Agricultural products.

Giriş

Bir canlı olarak yaşam mücadelesi veren sanatçılar yaşadığı coğrafyanın, mensubu olduğu milletin değerlerini ortaya koyarak hayat bulurlar. Doğal olarak hayat bulduğu coğrafyanın insanlar için önemli olan ve beslenmesine imkân tanıyan tarımsal ürünlerini gerek natürmortlarında gerekse manzara resimlerinde gerekse de figüratif çalışmalarda ele alarak ortaya koymuşlardır. Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ile Cumhuriyet'e evrilen dönemde Türk sanatçıları yağlı boya resim sanatını benimsemiş böylece modern anlamda resim sanatını Batılı sanatçılarla birlikte ortaya koymaya çalışmışlardır. Batılı anlamda yağlıboya sanatı hem Osmanlı devlet adamları hem de ondan sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti ve onun kurucusu Atatürk'ün de destekleriyle geçmişin kültürel birikimi sanatçılara yeni yol ve yöntemler aramaya itmiştir.

Tarım toplumunun getirmiş olduğu imkânlar hem Osmanlı Devleti sanatçılarında hem de Türkiye Cumhuriyeti sanatçılarının resimlerinde tarımsal ürünlerinin çeşitliliği olarak yansımıştır. Gerek kültürel ve ekonomik gerekse sosyal dönüşümdeki modernleşme tarım ve tarımsal ürün politikalarını sanatçıların çalışmalarında görünür kılmaya vesile olmuştur. Bu çalışma, küresel ısınma ve iklim

değişikliğini giderek daha fazla hissettiğimiz bu dönemde, Türk resminin tarımsal ürün çeşitliliğini ve doğallığını geçmişten günümüze belgeleyici bir şekilde sunmayı amaçlamaktadır. Türk resim sanatının her döneminde tarımsal faaliyetler çeşitli resimlerle ele alınmış ve araştırılmıştır. Ancak, bu çalışma, Türk resim sanatında tarımsal ürün çeşitliliğini konu alan bir çalışma olmaması nedeniyle önem arz etmektedir. Bu önemden dolayı Türk resim sanatçılarının eserlerinde var olan tarım ürün çeşitliliği görünür hale dönüştürülmüştür.

Amaç

Bu çalışma, Türk resim sanatında tarımsal çeşitliliği ve tarım ürünlerini dönemler itibarıyla inceleyerek, Türk tarımının geçmişi ile bugünü arasındaki ürün çeşitliliğini ekonomik bir gösterge, kültürel ve görsel bir imge olarak Türk sanatçılarının eserlerinde ortaya koymayı hedeflemektedir. Araştırmada betimsel tarama yöntemi kullanılmış ve elde edilen veriler, sanatçıların eserleriyle birlikte desteklenerek doküman analizi biçiminde sunulmuştur. Yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucunda, Türk sanatında minyatür, natürmort, manzara, figüratif ve soyut resimlerde tarımsal ürün çeşitliliğinin hem estetik hem de tematik açıdan zengin bir şekilde ele alındığı görülmüştür.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel tarama yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, konuyla ilgili literatür taraması gerçekleştirilmiş; kitaplar, süreli yayınlar, makaleler, tezler ve akademik veri tabanlı web siteleri gibi kaynaklardan yararlanılmıştır. Ayrıca araştırma sürecinde Türk resim sanatının dün ve bugüne ilişkin eserler, arşivler, koleksiyonlar ve dijital veri tabanlarından yararlanılmış ya da sanatçılarla birebir iletişim kurularak gerekli bilgiler elde edilmiş ve incelenmiştir.

Natürmortlara Yansıyan Tarım Ürünleri ve Sanatçıları

Her sanat eseri bir yaratmadır ve toplumsal içerikli yönüyle kendi içinde kendine özgü nitelikler barındırmaktadır. Bu barındırma ve yaratma süreci sanatta yenilikleri ön planda tutmaktadır. Meydana getirilen her sanat eseri bir yanı ile gerçeği/gerçek nesnelere ortaya koyarken diğer yönüyle de bir anlam varlığı oluşturarak sanat eserlerinde kendimize, insana, topluma ve dış dünyaya dair izler ortaya koymaktadır (Ersoy, 2002, s. 15, 16). Sanatçı dış dünyanın gerçeklerinden yola çıkarak ortaya koyduğu eserlerini çeşitli malzeme ve tekniklerle kendi üslup anlayışıyla her konuda ortaya koyabilir. Bu anlamda, her dönemin natürmortlara yansıyan pek çok konuyu içerdiği görülmektedir. Ölü doğa olarak ifade edilen resimler, Batı sanatında olduğu gibi Türk resim sanatında da önemli bir yer tutmuştur. Türk minyatür sanatında yer alan meyve ve çiçekli resimler, Batı sanat anlayışıyla birleşerek yeni yorumlara ulaşmıştır. Osmanlı döneminden günümüze, meyve Türk toplumunda sadece bir yiyecek olmanın ötesinde, sosyo-kültürel yaşamda da önemli bir anlam taşımaktadır. Bu bağlamda, Osmanlı dönemi minyatürlerinde ve sonraki dönem resimlerinde meyvenin ne kadar sevildiği açıkça görülmektedir. Öyle ki Osmanlı insanının sosyal yaşamında önemli günlerden olan nişan, düğün, doğum, sünnet törenlerinde hediye olarak değerli mücevher, giyim eşyasının yanında bol miktarda meyvenin yer aldığı tarihi minyatür arşivlerinde görülmektedir (Atasoy, 2002, s. 67, Akt: Çalışır, 2008, s. 69). Geçmişten günümüze yeme-içme kültürü içerisinde yer alan meyveler Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan Sultan IV. Murat'ın bade meclisini gösteren minyatürde varlığını hissettirmektedir. Sultanın makamında kurulan sofrada kaseler içinde nar, elma ve armuttan oluşan meyveler minyatür sanatına yansımıştır (Resim 1) (Çalışır, 2008, s. 70, 71).

Resim 1. IV. Murad'ın Bade Meclisi, Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı Hazine nr. 2148, varak 11b (URL 1)

Yeme-içme kültürünün ötesinde inançla da alakalı olabilen bazı meyvelerin Türk sanatında ayrıcalık gördüğü ve resme diğer meyvelerle birlikte yansıtıldığı da düşünülebilir. Bu resimlemelerden önemli bir düzenleme de III. Ahmed'in yemiş odası olarak ifade edilebilir. XVII. yüzyıl duvar resimlemelerine başlangıç niteliği taşıyan bu natürmortlar sanatçıların dış dünyaya-doğaya yönelen bir göstergesi olarak sezilebilirler (Tansuğ, 1996, s. 42). Yemiş odasında her bir cephede dairesel kaideli yayvan-geniş ağızlı seramik kaseler içerisinde on bir meyveli natürmort resmedilmiştir (Resim 2). Bu natürmortlar incelendiğinde ise Türk sanatında pek çok dönemde göreceğimiz elma, armut, ayva, nar ve üzüm gibi meyveler görülmektedir (Kiraz, 2019, s. 51). Bu odanın en belirgin özelliği, ahşap kaplı duvarlarda uygulanan lâke tekniğiyle işlenmiş çiçek ve meyve kompozisyonlarının, Lale Devri'nin ilk natürel dekorasyon uygulamalarından biri olarak saray süslemelerine yansımadır (Sakaoğlu, 2002, s. 381). Minyatürün ötesinde uygulamaların çeşitlendiği Lale Devri özellikle çiçekli natürmortlarla birlikte meyveli natürmortların birlikteliğini yaygınlaştırmıştır. Bu dönemde sarayların, çeşmelerin, arabaların çiçek ve meyve resimleri ve hatta kabartmaları ile süslediği bir dönem olmuştur. Bu uygulamalarda minyatür sanatçısının canlı, parlak renkleri korunarak işin içine gölgeleme de girmiş ve derinlik verilmiş böylece resim yüzeysel bir süsleme motifi olmaktan kurtulmuştur (Ergindir, 2021, s. 54).

Resim 2. III. Ahmed'in Yemiş Odası Natürmortlar (URL 2)

Özellikle XVIII. yüzyıl başlarında Batı ile ilişkiler kuran saray çevreleri daha sonraki dönemlerde XIX. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan “asker ressamlar hareketini” destekleyerek Türk resim sanatında önemli bir aşama kaydetmiştir. Bu dönemde Şeker Ahmet Paşa, Süleyman Seyyid ve Hüseyin Zekâî Paşalar natürmort temalarına yaklaşımları ve üslup özellikleri dikkate değer olarak görülmektedir. Şemacı ve ayrıntıcı natürmort çalışmaları ile Şeker Ahmet Paşa (Resim 3) resimsel ve plastik yorumlarıyla Süleyman Seyyid ilk dönem natürmort çalışmalarını ortaya koymuşlardır (Tansuğ, 1996, s. 55, 56-58). Ortaya koydukları eserlerde sanatçılar dönemin tarım ürünlerine ilişkin de bilgiler vermişlerdir. Kavun, karpuz, üzüm, nar, şeftali, armut ve ayva Şeker Ahmet Paşa'nın natürmort eserlerinde görülebilmektedir. Yine aynı şekilde Kavun, karpuz, incir, üzüm, elma, armut, portakal ve mandalinalı natürmortu ile Süleyman Seyyid dönemi içerisindeki tarımsal ürünleri görünür hale getirmiştir (Resim 4). Masa üzerine düzenlediği kavun ve karpuz natürmortlarında Süleyman Seyyid'in diğer nesnelere birlikte üst düzey düzenlemeleri icra ustalığını ortaya koymuştur (Berk, 1972, s. 11). Türk sanatçıların eserlerindeki natürmortlar dönemi içerisinde sosyo-kültürel açıdan uygar, zengin bir hayat tarzını ifade ederken bir yandan da bu yaşam tarzına duyulan özlemi hatta yoksulluğun ve hüznü sevgilerin bir sembolünü oluşturmuştur (Tansuğ, 1996, s. 131). Hüseyin Zekâî Paşanın natürmortlarındaki zengin bir sosyo-kültürel yaşam tarzının ifadeleri olarak kolaylıkla değerlendirilebilir (Resim 5). Bu dönem sanatçıları kendilerinden sonra gelen kuşağı etkileyerek Batılı anlamda resim sanatının ülke içerisinde sevilmesini yerleşmesini ve de devamlılığını sağlamışlardır. Her dönem kuşağı kendisinden bir şeyler ekleyerek yağlı boya resim sanatının her konuda kök salmasına imkân tanımışlardır.

Resim 3. Şeker Ahmet Paşa, “Üzümlü Natürmort”, 88x130 cm, TÜYB, 1906, İRHM (URL 3)

Resim 4. Süleyman Seyyid Bey, “Kavunlar ve İncirler”, 43x60 cm, TÜYB, İRHM (URL 4)

Resim 5. Hüseyin Zekai Paşa, "Natürmort", 73x92 cm, Türkiye İş Bankası Koleksiyonu, TÜYB (URL 5)

Osmanlı'nın son dönemlerinde 1914 ya da Çallı Kuşağı olarak da bilinen kuşağın içerisinde meyveli ve çiçekli natürmort çalışan sanatçılara rastlanmaktadır. Bunlardan biri Feyhaman Duran'dır. Sanatçının kendine has kurgu ve kompozisyonlarla içselleştirdiği natürmort düzenlemelerine bu ülke için sembol değeri taşıyan çeşitli nesnelere eşlik etmiştir ki bu durum Türk zevkinin ve kimliğinin bir duyarlılığı olarak da görülebilir. Sanatçının "Meyvalar" adlı natürmortu (Resim 6) yukarıda ifade edilenlerin zengin bir örneğidir. Kompozisyon düzenlemesinde masada sepet, kâse ve masa yüzeyine yerleştirilen meyveler, Türk sanatının geleneksel değerleri olan halı, kilim gibi diğer motifsel nesne değerleriyle bir bütünlük içerisinde verilerek Türk sanatının diğer unsurlarına göndermeler yapmıştır (Karaova, 2021, s. 198-206). Osmanlı'nın son dönem Türk resim geleneğinde yer alan Feyhaman Duran, kendisinden önceki sanatçılar gibi natürmortlar yapmış; kavun, karpuz, elma, armut, portakal, limon, üzüm, ayva, incir ve patates gibi meyve ve sebzeleri çeşitli objelerle düzenleyerek resimlerine yansıtmıştır. Ayetullah Sümer ise natürmortlarında antika eşyalar kullanarak klasik özellikler taşıyan resimler oluşturmuştur (Yaman, 1993, s. 75). "Üzümler" adlı eserinde antika eşyalarla birlikte düzenlediği kompozisyon tarımsal ürünün resme yansıyan bir kesitini göstermiştir. Sadece geleneksel anlamda değil aynı zamanda bir tarım ülkesi olan ülkenin tarımsal ürün çeşitliliği zenginliği onun bu ülke topraklarındaki varlıklara ne kadar duyarlı bir sanatçı olduğunu da göstermektedir. İzlenimci anlayışın ifadelerini geleneksel örtülerin üzerinde şeftali, ayva, armut ve incir gibi ürün çeşitliliği üzerinde arayarak tarımsal ürün çeşitliliğini de açıkça hissettirmiştir.

Resim 6. Feyhaman Duran, "Meyvalar", 75x65 cm (URL 6)

Resim 7. Hasan Vecihi Bereketoğlu, "Sebzeli Natürmort", 43x60 cm, 1971 (URL 7)

Tabiatın verdiği imkanlardan faydalanan ve izlenimci anlayışta eserler üreten bir diğer sanatçımız da Hasan Vecihi Bereketoğlu'dur. Bereketoğlu objelerin arasına domates, patlıcan, biber, soğan, pırasa (Ersoy, 1927, s. 7), havuç, karnabahar ve kırmızı lahana gibi sebzeleri de (Resim 7) yerleştirmek suretiyle bu ülke topraklarının zenginliğini natürmortlarında kendine has bir şekilde ortaya koymuştur. Ülke topraklarının ürün çeşitliliğini natürmortlarında ortaya koyan bir başka sanatçı da İbrahim Safi'dir. Dönemin özelliklerini yansıtan natürmort çalışmalarında farklı meyvelerin bir masa üzerine istiflendiği görülmektedir. Giray (t.y. s. 124, 150-153)'ın Ziraat Bankası Koleksiyonu'nda rastladığımız İbrahim Safi eserlerinde (Resim 8) nar, üzüm, elma, armut, karpuz, incir, şeftali gibi meyvelerin yanında diğer sanatçıların natürmortlarından farklı olarak bir de ceviz rastlanmaktadır. Natürmortlarında doğada var olan objelerin sahip olduğu hacimsel değeri tüm şeffaflığıyla hissettiren ve düzenlemelerinde muzlar, elmalar, armutlar, ayvalar (Bilgin, 2021, s. 19, 20) gibi tarımsal ürünlere rastladığımız (Resim 9) bir diğer sanatçımız Mahmut Cüda'dır.

Resim 8. İbrahim Safi, "Natürmort", 50x73 cm, TÜYB (URL 8)

Resim 9. Mahmut Cüda, "Natürmort", 27x35 cm, DÜYB (URL 9)

Türk resim sanatının arayış içerisinde olduğu dönemlerde kendine has üslup ve yöntemleri kullanarak kompozisyonu kübist ve konstrüktivist anlayışlardan esinlenerek sağlam bir desen ve inşa temeline oturtmaya çalışan D Grubu içerisinde de sanatçılar, Anadolu'nun yerel dokusunu işlemeye çalışmışlardır (Tansuğ, 2008, s. 181). Anadolu'nun çeşitli yörelerinin resimlerinin yapıldığı dönemlerde kendine has yorumuyla Nurullah Berk'i Amasya'dan yaptığı natürmort resimlerle görebiliyoruz (Resim 10). Sanatçının Cezanne'yi andıran kübist yaklaşımı doğa görüntüsü içerisinde doğa-natürmort düzenlemesini bir arada vermiştir. Dış dünyanın öğeleri içerisinde verilen natürmortlarda yöreye ait elma, üzüm, armut ve ayva gibi meyveleri görselleştirdiği görülmektedir.

Resim 10. Nurullah Berk, "Amasya Yemişleri", 1940 (URL 10)

Burada ifade etmeliyiz ki Osmanlı'da hem yeme-içme kültürüyle hem de inanç özellikleriyle bağdaşan bir natürmort resim anlayışının var olduğu görülmektedir. Bu geleneksel anlayışın özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar devam ettiği söylenebilir. Batı sanatıyla olan diyaloglar neticesinde Türk resim sanatçıları 1850'lerden 1914'lü yılların başına kadar geleneksel kalıpların dışına çıkamamışlar ve hatta Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında da Batı sanatını tanımaya, anlamaya ve halka sevdirmeye çalışmışlardır. Batılı anlamdaki resimsel değerleri Cumhuriyet'in değerleriyle birleştiren Türk sanatçıları 1970'lere kadar grup hareketleriyle Türk resim sanatına yön vermişlerdir. Bu dönemde Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, Çallı Kuşağı, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği, D Grubu, Yeniler Grubu ve Onlar Grubu gibi çeşitli görüşleri savunan gruplar Türk resim sanatında daha çok manzara ve natürmort gibi konuları yoğun olarak ele almış ve çalışmışlardır. Özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonraki yıllarda dönemin hükümetinin de teşvikiyle sanatçılar Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden resimler yapmışlardır. Bu anlamda sanatçılar bir yandan Anadolu coğrafyasının doğal güzelliklerini resmederken, diğer yandan Anadolu köylüsünü bağda, bahçede ve diğer tarımsal alanlarda verdikleri yaşam mücadelelerini de tuvallerine aktarmışlardır (İncel, 2004, s. 1). Bu dönemde yapılan natürmort resimlerde tarımsal ürün çeşitliliğiyle birlikte dönem resimlerinin bir arşiv özelliğini de görebilmekteyiz. 1970'li yıllardan sonraki bireyselleşme hareketleriyle birlikte günümüze kadar Türk resim sanatında natürmort resimler görülmeye devam etmiştir ancak natürmort resimlerde yer alan tarımsal bitki ve ürünler yeme içme-kültürü ile inanç değerlerinin ötesinde görsel bir resim imgesi ve kişisellik barındırmaktadır. Günümüzde pek çok sanatçının çalışmalarında natürmort resimleri var olmakla birlikte buraya bu konuda farklılık ortaya koyarak özgün yorumlara ulaşan birkaç sanatçı alınarak natürmort çalışmalarındaki tarım ürünleriyle nasıl bir evrilme yaşandığı ortaya konulmuştur.

1970'lerden günümüze yaşanan evrilme içerisinde natürmort resimlerde farklı duruş ve biçim anlayışı sergileyen sanatçılar resmin plastik ve estetik unsurlarını ön planda tutarak tarım ürünlerini görsel bir imgeye dönüştürmüşlerdir. Bu anlamda farklı bir düzenleme anlayışı içerisinde Ömer Kaleşi çalışmalarında natürmort ve portre duyarlılığını bir arada vermektedir. Lekeci bir anlayış içerisinde yorumladığı "Meyve Satan Kadın" resmi (Resim 11) onun resimlerini yeni bir düşünce ve eğilim içerisinde ortaya koyduğunu anlatır (Giray, t.y. s. 512). Ömer Kaleşi'nin natürmortlu portreleri, sanat dünyasında hem estetik hem de teknik açıdan dikkat çeken eserlerdir. Bu eserlerde, portre ve natürmort unsurları arasındaki ilişki, sanatçının hem geleneksel hem de yenilikçi yaklaşımlarını bir araya getirir. Kaleşi'nin bu tür çalışmaları, izleyicilere sadece estetik bir zevk değil, aynı zamanda derin düşünsel ve duygusal bir deneyim sunar. Natürmortlu portreler, sanatçının teknik becerilerinin yanı sıra, yaratıcı ve anlatımsal yeteneklerini de gözler önüne serer. Sanatçının resimlerinde elmalar, armutlar, şeftaliler, tuvalin uzamında, kırmızı, siyah ya da beyaz aleminde bedenden ayrı duran portreleri gibi ayrı durarak ortak bir yaşam içerisinde farklı bir yorumsallığa ulaşmıştır (Koha, 2020). Son dönem sanatçılarımızın natürmort resimleriyle yeni yorumlara ulaştığı bir başka sanatçımız ise İbrahim Örs'tür. Sanatçı eserlerinde dışavurumcu bir eğilim ortaya koymuştur. Eserlerindeki tarımsal ürün imgelerini iç gerçeklik şeklinde ortaya koyarak metaforik bir yaklaşım sergilemiştir. Üst üste kullandığı renk katmanları ve ton değerleriyle eserlerinde farklı bir derinlik hissi oluşturmuştur (Başbuğ ve Kumcu, 2018, s. 1737). Adeta metal bir nesneymiş gibi algılanan ve katmanlar halinde verilen ürünler, gündelik yaşam tarzının ifadelerinden öte bir tarım ürünü imajını vermiştir (Resim 12). Bu yeni yorum tarzı içerisinde hem Kaleşi hem de Örs elma, armut, şeftali, limon ve gül bitkisi gibi tarım ürünleriyle görsel imgenin vermiş olduğu imkanlarla yeni ve özgün yorumlara ulaşmışlardır.

Resim 11. Ömer Kaleşi, "Meyve Satan Kadın", 73x54 cm, TÜYB, 1995 (URL 11)

Resim 12. İbrahim Örs, "Gül ve Limon", 51x68 cm, Hahnemühle ÜKT, 2019 (URL 12)

Türk resim tarihinin gelişim çizgisi içerisinde her dönemde geleneksel sanatın imkânlarını kullanarak yeni yorumlara ulaşan sanatçılarımız da olmuştur. Geleneksel Türk kumaşlarında kullanılan bazı bitkiler ve meyveler gerçek doğaya göndermeler yaparak sanatın imkânlarıyla stilize edilmiş ve yeni bir boyutla ortaya çıkmıştır. Gerçek doğadan yola çıkarak Türk yazma ve kumaşlarında gül başta olmak üzere diğer çiçekler ve nar gibi meyveler stilize edilerek kullanılmıştır (Züber, 1972, s. 58). Bu anlamda natürmort çalışmalarında geleneksel yazma sanatından yararlanan Ayşe Okur Türk motiflerinin değerlerini kolaj yöntemiyle birleştirerek Türk tarım ürünlerinden olan gül bitkisini resimlerine aktarmıştır. Özellikle son dönemlerde tarım ürünü olarak bazı bitkilerin ilaç ve kozmetik sanayinde kullanılması tıbbi ve aromatik bitkilerin tarım ürünü olarak yetiştirilmesini gündeme getirmiştir. Bu anlamda geçmişten gelen geleneksel sanatın içerisinde yer bulan bu bitkiler gerek natürmort resimlerinde gerekse manzaralarda gerekse de portre ve figüratif çalışmalarda çağdaş anlamda kendisine yer bulabilmiştir. Ayşe Okur'un çalışmalarındaki gül bitkisinin varlığı da geleneksel materyal olmanın ötesinde tarım ürünlerinin resim sanatına yansımalarının farklı bir resimsel örneği olarak yorumlanabilir (Resim 13). Bu natürmort yorumlamalarda yazmalardan alınan detaylar görsel bir imge olarak karışık tekniklerle birleştirilmiş, nesne ve kavram arasındaki uyum çağdaş bir yoruma ulaşmıştır. Resim sanatında ortaya çıkan yeni uygulama ve yorum tarzları, Türk sanatının geleneksel anlayışından hareketle çağdaş arayışlara yöneldiğini ve sanatçılara hala ilham kaynağı olmaya devam ettiğini göstermektedir.

Resim 13. Ayşe Okur, 90x90cm, TÜKT, 2017

Manzara, Figüratif ve Soyut Resimlere Yansıyan Tarım Ürünleri ve Sanatçıları

Yağlı boya resme geçişle birlikte Türk resim sanatında Osmanlı'dan günümüze her dönemde tarımsal faaliyetler ve tarım ürünlerini konu alan pek çok resim yapılmıştır. Özellikle Cumhuriyetle birlikte 1960'lara gelinceye kadar 19. yüzyılın başları ve 20. yüzyılda Türk sanatçıları köy hayatını, tarımsal doğayı ve tarım ürünlerini konu alan eserler üretmişlerdir. Böylece Cumhuriyetle birlikte başlayan toplumsal değişim ve dönüşümler tarımsal faaliyetlere de yansarak doğanın güzelliklerini ve köy insanının yaşam mücadelesini otaya koyan temalar olarak da sıkça işlenmiştir. Bu resimler insan emeğini işlediği kadar toprağa olan bağlılık ve doğayla uyum içerisinde bir yaşamın önemini ortaya koymuşlardır. Dönemi içerisinde değerlendirildiği zaman Türk tarımsal ifadelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel miras boyutlarının da resimler aracılığıyla aktarılmış olduğu görülmektedir.

Türk resim sanatında, Osmanlı'nın son dönemlerinde natüralist bir anlayışla ele alınan köy ve köy yaşamı temaları, Cumhuriyet Dönemi'nde grup hareketleriyle yeniden şekillenmiş ve her grup,

kendi anlayış ve doğasına uygun olarak, Atatürk'ün devrimlerini de göz önünde bulundurarak figüratif ve manzara resimlerinde, özellikle tarımsal konularda yeni yorumlara ulaşmıştır (Sevindik, 2023, s. 657). Böylece güçlü bir ekonomik kalkınmanın sağlam temeller ve bilimsel doğrular üzerine oturduğu kültürel gelişmelerle de desteklenen bir Cumhuriyet ülküsü yaratılmaya çalışılmıştır. Özellikle İbrahim Çallı'nın eserlerinde vurgulanan köy ve köylüye ait resimler Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinde yatan tarım politikasının yer alması onun toplumsal kalkınmada tarımın önemini vurgulayarak ülke kalkınmasındaki görüşünü ortaya koymaktadır (Giray, t.y. s. 16-70). Tarımsal konularda Namık İsmail (Resim 14), İbrahim Çallı (Resim 15), Vecihi Bereketoğlu (Resim 16), Ali Avni Çelebi (Resim 17) gibi sanatçılar özellikle buğday, arpa ya da yulaf gibi tarım ürünlerinin resimlerini "Hasat ve Harman" isimlerinde ortaya koymuşlardır.

Resim 14. Namık İsmail, "Harman", 1923 (URL 14)

Resim 15. İbrahim Çallı, "Harman", 1928 (URL 15)

Resim 16. Hasan Vecihi Bereketoğlu, "Harman" (URL 16)

Resim 17. Ali Avni Çelebi "Hasat" (URL 17)

Uygurlık tarihinde tarımsal ekonomi yeni oluşumların doğmasına sebep olmuştur ve tarımsal ekonomilerde uygarlık sanatı ve resimleri gelişmiştir (Turani, 1997, s. 677). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında da tarımsal ekonomi ve tarım ürünleri ülkenin kalkınmasında büyük bir etken olmuş ve resim sanatıyla doğru oranda gelişim sağlamıştır. Cumhuriyetin getirdiği kültürel ve sanatsal kalkınma hareketleriyle çeşitli dönemlerde yurdun değişik bölgelerine gönderilen pek çok sanatçı kendi anlayışlarında tarımsal ifadeler içeren eserler üretmişlerdir. Üretilen bu eserlerde özellikle Anadolu'da yetişen tarım ürünlerinin varlığı açıkça ve sıkça ortaya konulmuştur. Bu anlamda konuyla ilgili şu sanatçılara ve eserlerine ulaşılmıştır: İbrahim Çallı "Asma Kabakları", Ayetullah Sümer "Köyde Harman", Edip Hakkı Köseoğlu "Tarlada Çalışanlar" ve "Adana'da Pamuk Toplayanlar". Cemal Tollu "Buğday" (Resim 18), "Kendir Söken Kadınlar" ve "Hatay'da Portakal Bahçesi". Halil Dikmen "Fındık Toplayan Kadınlar", "Portakal Toplayanlar" (Resim 19). Melahat Ekinci'nin "Meyve Bahçesinde Kadınlar" adlı çalışması, dönemin tarımsal temalı resimleri arasında yer alarak tarım ürün çeşitliliğini gözler önüne sermiştir. Bu dönemde, Yurt Gezileri dışında da tarımsal konulara yönelen ve tarım ürünlerinin varlığını eserlerinde hissettiren birçok sanatçıya rastlanmaktadır. Bunlar arasında Hayri Çizel'i "Hasat" ve Eşref Üren'i "Bağ Önünde Kadınlar" adlı çalışmalarıyla ve eserleriyle ifade edebiliriz (Sevindik, 2023, s. 660, 661).

Resim 18. Cemal Tollu, "Buğday", 166,5x134,5 cm, TÜYB, 1958 (URL 18)

Resim 19. Halil Dikmen, "Portakal Toplayanlar", 135,5x240 cm, TÜYB (URL 19)

Yurt Gezileri'nde (1937-1944) Anadolu gerçekleriyle karşılaşan sanatçılar ürettikleri eserlerle ülkenin hem tarımsal ekonomik yönünü hem de folklorik değerlerini resmederek Türk resminin arşivci bir özelliğini ortaya koymuştur. II. Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu olumsuzluklar dünya sanatını etkilediği gibi Türk sanatını da etkilemiştir. 1950 sonrasında ortaya çıkan siyasal, sosyal ve ekonomik alandaki değişimler Türk resim sanatını da etkileyerek toplumcu gerçekçi bir yapıya büründürmüştür. Yerellik-ulusallık tartışmaları içerisindeki 1950-1960'lı yıllar sanayileşme süreciyle birlikte Türk resim sanatında toplumsal sorunlara eğilen bir resim anlayışını ortaya koymuştur. Toplumsal konulara eğilimin yeniden şekillendiği 1960-1970'li yıllarda sanatçılar yerel-köylü temasına yönelerek Türk resmine özgü bir kimlik kazandırma misyonu üstlenmişlerdir (Hanay, 2009, s. 76-75) ancak bu dönemler kırsal kesim insanının yaşam tarzına ilk yaklaşım dönemleri değildir. Daha önceki dönemlerde Şeref Akdik (Resim 20), Cevat Dereli gibi bazı sanatçıların eserlerinde meyve toplayanlar, bağ bozumu gibi köy ve köylü yaşamını konu alan resimlerle Türk resim sanatı içerisinde tarım ürünleri çeşitliliğine yer vermişlerdir.

Resim 20. Şeref Akdik, "Bağ Bozumu" (URL 20)

Resim 21. Nedim Günsür, “Pamuk Toplayanlar”, 17x23 cm, KÜYB, 1981 (URL 21)

Bir tarım ülkesi olan Türkiye'nin (Giray, t.y. s. 436) tarımsal ve tarım ürünleri resim serüveni her dönemde kendisine yer bulmaya devam etmiştir. Bu anlamda figüratif ağırlıklı manzara resimlerinde tarlada çalışan insanların yöresel ürünlerle resmedildiği görülür. Küçük figürlerin yer aldığı naif resim anlayışlarıyla Nedim Günsür “Pamuk Toplayanlar” (Resim 21), Yalçın Gökçebağ, “Çay Bahçesi” (Resim 22) ve Mehmet Pesen'in (Resim 23) minyatür tarzına yaklaşan yorumlarıyla Anadolu insanının yöresel özelliklerini ve günlük yaşantılarını ele alarak tarımsal resimlere ve tarım ürünlerine arşivcilik yaptıkları görülmüştür. Toplumcu gerçekçi anlayış içerisinde ürettikleri eserlerle Duran Karaca'yı “Çukurova'da Gece Pamuk Toplayanlar”, Orhan Peker “Ayçiçek Tarlasında Kedi ve Kuş” (Resim 24), İbrahim Balaban, “Ekin Taşıyan” (Resim 25) ve Neşet Günal'ı “Bağ Bozumu” (Resim 26), soyut yaklaşımı ile Sabri Berkel'i “Ege'de Tütün” (Resim 27) resmi ile ifade edebiliriz.

Son dönem resim sanatımızda zeytin ağaçlarını konu alarak çalışan sanatçılara rastlanmaktadır. Zeytin ağaçları, resim sanatında hem sembolik hem de estetik bir unsur olarak sıkça yer almıştır. Özellikle Akdeniz ikliminin hâkim olduğu bölgelerde, zeytin ağaçları, kültürel ve tarihsel derinliği temsil eden önemli bir unsurdur. Sanatçılar, bu ağaçları doğal güzellikleri, direnci ve yaşamı simgeleyen imgeler olarak kullanmışlardır. Tarihsel olarak, zeytin ağacı mitolojilerde de önemli bir yer tutar; barış ve bereket sembolü olarak bilinir. Bu nedenle, birçok sanat eseri zeytin ağaçlarını içeren sahnelerle doludur. Modern sanat akımlarında da zeytin ağaçları, soyut veya figüratif bir şekilde işlenmiş, sanatçılara ilham kaynağı olmuştur. Özellikle natüromort çalışmalarında zeytin hem estetik bir malzeme hem de gündelik yaşamın bir parçası olarak öne çıkmıştır. Bu ağaçların kıvrımlı dalları ve yeşil yaprakları, sanatçılara zengin bir renk paleti sunarak, görsel olarak çarpıcı kompozisyonlar oluşturmalarına imkân tanımıştır. Türk resim sanatında zeytin ağaçlarının yukarıda ifade edilenlerin ve inanç bazının ötesinde görsel ve plastik bir değer ifadesi ile ortaya koyan Selmani Baki Kocaispir'i bu konuda ifade etmek yerinde olacaktır (Resim 28). Ele aldığımız sanatçıların eserlerinde yaşadıkları dönem ile günümüzde de görülen tahıl ürünleri (buğday, arpa, yulaf vb.), üzüm, çay, tütün, pamuk, fındık, portakal, zeytin gibi ülke ekonomisine girdi sağlayan ürünlerin Türk resim sanatı içerisinde var olduğu görülmüştür. Günümüzde ortaya konan pek çok hasat resmi yapılmış olmakla birlikte artık geçmişe bir öykünme ve görsel bir imge olanın ötesine geçmemektedir.

Resim 22. Yalçın Gökçebağ, "Çay Bahçesi", 60x80 cm, TÜYB, 2019 (URL 22)

Resim 23. Mehmet Pesen (URL 23)

Resim 24. Orhan Peker, "Ayçiçek Tarlasında Kedi ve Kuş", 100x98 cm, TÜYB (URL 24)

Resim 25. İbrahim Balaban, "Başak Toplayan Kadın", 34x41 cm, TÜYB, 1982 (URL 25)

Resim 26. Neşet Günel, "Bağ Bozumu", 137x248 cm, TÜYB, 1956 (URL 26)

Resim 27. Sabri Berkel, "Ege'de Tütün", 50,5x70,5 cm, TÜYB, 1954 (URL 27)

Resim 28. Selmani Baki Kocaispir, "Zeytin Ağacı Serisi", 20x20 cm, TÜYB (URL 28)

Bulgular

Bu çalışmada, Osmanlı dönemine ait minyatürlerden başlayarak Cumhuriyet dönemi boyunca, Atatürk'ün devrimleriyle şekillenen ve tarımsal politikalarla desteklenen süreçte ortaya çıkan Türk resmindeki tarımsal eserlerin ürün çeşitliliği verileri ile günümüz sanatçıların eserlerindeki örnekler incelenmiştir. Bu çerçevede, Türk sanatında minyatür, natürmort, manzara, figüratif ve soyut resimlerde tarımsal ürün çeşitliliğinin çeşitli dönemlerde inanç, ekonomik ve kültürel faktörlerin yanı sıra estetik, plastik ve tematik bakımdan zengin bir şekilde ele alındığı gözlemlenmiştir. Tüm bu elde

edilen verilerden görülmektedir ki sanatçıların eserlerinde Türk tarımına ait tarımsal ürünlerin geniş bir yelpazede zemin bulduğu ortaya çıkmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Türk resim sanatında, yeme içme kültürü ve inanç değerlerinin birleştiği meyveli resim anlayışı, minyatür sanatında kendini göstermiştir. Bu anlayışın, Batılı anlamdaki ilk dönem yağlı boya resim sanatına natürmort resim olarak yansıdığı görülmüştür. Gerek minyatürlerde gerek natürmortlarda gerekse de peyzaj resimlerinde sanatçılar geçmişten günümüze arşivlenen tarım ürünlerini elma, armut, şeftali, nar, ayva, kavun, karpuz, üzüm, mandalina, limon ve portakal gibi meyveler başta olmak üzere domates, biber, patlıcan, havuç, pırasa, karnabahar, kırmızı lahana gibi sebzeleri de tuvallerine aktarmışlardır. Özellikle Türk tarımsal ekonomisi dendiği zaman tahıl ve tahıl ürünleri olan buğday, arpa ve yulaf gibi ürünlerin hasat görüntüleri hem sosyal içerik hem de dönemi içerisinde kalkınma ülküsünü yansıtan resimler olarak ortaya konulmuştur. Bunun yanında ekonomik değeri yüksek olan ceviz, fındık, çay, tütün, pamuk, ayçiçeği gibi ürünlerin yanında tıbbi ve aromatik değerleri yüksek olan gül gibi bitkilerinde Türk resim sanatı içerisinde farklı yorumsal anlayışlar içerisinde resimlendiği görülmüştür. Ülke gerçeklerinin de ortaya konulduğu bu resimler bir ülkenin sosyo-kültürel yapısının yanında tarımsal ekonomi ve tarım ürünlerinin ve de diğer değerlerinin arşivlenmesi olarak düşünülebilir.

Küreselleşen dünyada, ülkelerin varlıklarını sürdürebilmeleri, ekonomi ve siyaset gibi pek çok göstergenin yanı sıra kültür alanında da gelişmeler göstermelerini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında çeşitli zorluklara rağmen sanata büyük önem verilmiş ve bu bilincin gelecekte de devam etmesi için sağlam temeller atılmış, plan ve programlar buna göre hazırlanmıştır (Giray, t.y. s. 178). O günlerden bu günlere tarım politikalarıyla özdeşleşen tarımsal resimler bir kültür politikası ve hizmeti olarak Cumhuriyet öncesi ve sonrası Türk sanatçılarının resimlerine yansımıştır. Şeker Ahmet Paşa, Süleyman Seyyid Bey, Hüseyin Zekai Paşa, Feyhaman Duran, Hasan Vecihi Bereketoğlu, İbrahim Safi, Mahmut Cüda ve Nurullah Berk gibi sanatçılar geleneksel natürmort anlayışı içerisinde meyve ve sebzelere yer vermişlerdir. Namık İsmail, İbrahim Çallı, Hasan Vecihi Bereketoğlu, Ali Avni Çelebi gibi sanatçılar harman ve hasat konularıyla dönem resimlerini bir kültürün ötesinde tarımsal ekonominin bir göstergesi olarak ortaya koymuşlardır. Ayetullah Sümer, Edip Hakkı Köseoğlu, Halil Dikmen, Melahat Ekinci, Cemal Tollu, Hayri Çizel, Eşref Üren, Şeref Akdik, Nedim Günsür, Yalçın Gökçebağ, Mehmet Pesen, Duran Karaca, İbrahim Balaban, Orhan Peker ve Neşet Günal kendilerine has figüratif yorumlarıyla; Sabri Berkel ise geometrik-kübik eğilimde soyut anlayışıyla tarımsal resimlerde tarım ürünlerini işlemişlerdir. Günümüz sanatçılarımızdan Selmani Baki Kocaispir ise tarımsal resimlerde zeytin ağaçlarını çalışarak doğanın zengin izlenimini çağdaş yaşamla birleştirerek tarihsel sürecin bu önemli ürününü resimlerinde ortaya koymaktadır. Günümüzde tarımsal resimler ve bu resimlerdeki ürünler, bir öykünme aracı haline gelmiş olsa da dünya giderek birbirine daha yakınlaştıkça tarımsal çeşitlilik ve tarım ürünleri konusunda büyük bir değişim yaşandığını gözlemleyebiliyoruz. Bu durum, resim konularında da etkisini gösteriyor. Artık sanatçıların eserlerinde Anadolu toprağına ait olan ve olmayan tarım ürünlerinin de natürmortlarda, manzaralarda, figüratif ve soyut çalışmalarda yer aldığı görülebilmektedir. Bunun yanında bazı sanatçıların çalışmalarında kolaja yer verilerek tarımsal ürünleri farklı bir şekilde yorumladıkları görülmektedir. Ömer Kaleşi, İbrahim Örs ve Ayşe Okur gibi günümüz sanatçıları kendilerine has yorumlarla çağdaş sanatın malzeme ve bilgi imkanlarını da kullanarak natürmort resimlerinde tarım ürünlerini görsel bir imgeye dönüştürmüşlerdir.

Sonuç olarak uygulama alanı ne olursa olsun Türk resim sanatı içerisinde minyatürlerden başlayan ve günümüze kadar yansıyan resim sanatında tarım ürünlerinin bazı dönemlerde inanç temelli bazı dönemlerde ekonomik ve kültürel bir kalkınma hamlesi bazı dönemlerde ise plastik ve estetik bir görsel unsur olarak arşivci bir anlayış içerisinde resme yansıdığı görülmüştür. Anadolu coğrafyasında yetişen tarım ürünleri, Türk resim sanatının dinamik yapısı içinde sanatçılara çağdaş ve yenilikçi yorumlar yapma fırsatları sunarak yeni imkânlar sağlayacaktır. Yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucunda tarım ürünü çeşitliliğinin hem inanç ve kültür hem ekonomik ve politik hem de görsel bir imge olarak Türk resim sanatının dün ve bugün içerisinde yer aldığı görülmüştür.

Kaynakça

- Başbuğ, Z. ve Kumcu, E. (2018). 1960 sonrası çağdaş Türk resim sanatında ölü doğa soyutlaması ve renk anlayışı üzerine bir durum değerlendirmesi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(31), 1731-1741. <https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1544541093.pdf> DOI: 10.7816
- Berk, N. (1972). *İstanbul resim ve heykel müzesi*. Apa Ofset Basımevi.
- Bilgin, M. (2021). *Mahmut Cûda'nın Türk resmindeki yeri ve eserleri* [Yüksek Lisans Tezi, Edirne Trakya Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 705242)
- Çalışır, D. (2008). Osmanlı görsel kültüründe meyve teması: geleneksel natüremort resimleri bağlamında bir değerlendirme. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3(5), 65-86. <https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=410>
- Ergindir, G. (2021). *17. Yüzyıldan günümüze resim sanatında limon imgesi* [Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 700373)
- Ersoy, A. (2002). *Sanat kavramlarına giriş*. Yorum Sanat Yayıncılık.
- Ersoy, A. (1927). Hasan Vecihi Bereketoğlu anısına. *Hayat Haftalık İlim, Felsefe ve Sanat mecmuası*, 2(31), 4-18. <https://core.ac.uk/download/pdf/162234634.pdf>
- Giray, K. (t.y.). *Ziraat Bankası koleksiyonu*. Promat Basım Yayın.
- Hanay, A. (2009). *1930 sonrası Türk resminde köylü teması* [Yüksek Lisans Tezi, Edirne Trakya Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 240975)
- İncel, L. E. (2004). *Cumhuriyet'in ilanından günümüze Türk resminde köy ve köy yaşantısının resim eğitimine katkısı* [Yüksek Lisans Tezi, Konya Selçuk Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 147717)
- Karaova, M. (2021). Feyhaman Duran ve öğrencisi Ahmet Yakupoğlu'nun resim çalışmaları üzerine bir değerlendirme. *Kalemşi*, 19, 192-209. <https://www.kalemisidergisi.com/makale/editor/18012022115305.pdf>

- Kiraz, E. (2019). *Topkapı sarayı yemiş odası koruma ve onarım çalışmalarında yeni buluntular* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Marmara Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 593995)
- Koha. (2020). *Ömer Kaleşi, meyve ve erotik*. <https://www.koha.net/tr/kulture/206828/omer-kaleshi-fruta-dhe-erotike>
- Sakaoğlu, N. (2002). *Tarihi, mekanları, kitabeleri ve anıları ile saray-ı hümayun Topkapı Sarayı*. Creative Yayıncılık.
- Sevindik, İ. (2023, Haziran). Türk tarımsal faaliyetlerinin Türk resmine yansımaları. [Sözel bildiri]. 1. *BİLSEL Uluslararası Dünya Bilim ve Araştırma Kongresi*, İstanbul. [https://anl.az/down/meqale/bilsel_congress/2023/june/858041\(meqale\).pdf](https://anl.az/down/meqale/bilsel_congress/2023/june/858041(meqale).pdf)
- Tansuğ, S. (2008). *Çağdaş Türk sanatı* (8. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Tansuğ, S. (1996). *Çağdaş Türk sanatı* (5. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Turani, A. (1997). *Dünya sanat tarihi*. Remzi Kitabevi.
- Yaman, Z. Y. (1993). *Kayıt*. TCMB Banknot Matbaası.
- Züber, H. (1972). *Türk süsleme sanatı*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnternet Kaynakları

- URL 1. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Murat_IV_with_dishes.jpg
- URL 2. <https://tr.pinterest.com/pin/726627721104722062/>
- URL 3. <https://tr.pinterest.com/pin/457396905877480964/>
- URL 4. <https://irhm.msgsu.edu.tr/collection/suleyman-seyyid-kavun-ve-incirler/>
- URL 5. <https://cl.pinterest.com/pin/441915782165751158/>
- URL 6. <https://maksivizyon.blogspot.com/2015/02/feyhaman-duran-eser-ve-biyografi.html>
- URL 7. <https://www.istanbulantiksanat.com/urun/5501637/hasan-vecih-bereketoglu-1895-1971-naturmort-imzali-duralit-uzeri-yagliboya>
- URL 8. <https://x.com/ziraatsanat/status/1398260199731994625>
- URL 9. <https://artam.com/muzayede/300-degerli-tablolar-ve-antikalar/mahmut-cuda-1904-1987-naturmort-2>
- URL 10. <https://onikibucuk.com/2023/02/12/turk-ressamlar-anadoluda-1938-1943/#jp-carousel-447>
- URL 11. <https://artam.com/muzayede/266-cagdas-sanat-eserleri/omer-kalesi-1932-meyve-satan-kadin>
- URL 12. <https://www.instagram.com/rhmuzayede/p/Cwjo7NzoSep>
- Resim 13. Sanatçının Kendisinden Temin Edilmiştir
- URL 14. <http://www.leblebitozu.com/namik-ismailin-eserleri-ve-hayati>

- URL 15. <https://www.facebook.com/ziraatbankasi/photos/a.465380960151449/465380980151447>
- URL 16. <https://artam.com/muzayede/259-degerli-tablolar-ve-antikalar/vecihi-bereketoglu-1892-1971-harman>
- URL 17. <https://www.nkfu.com/ali-avni-celebi-kimdir-turk-ressamin-hayati-ve-eserleri-hakkinda-bilgi/>
- Görsel 18. <https://arhm.ktb.gov.tr/repo/uploads/Catalog/22122021122027-ec41fe58-1975-401f-bd2d-6dca5610211c.pdf>
- URL 19. <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/halil-dikmen>
- URL 20. <https://maksivizyon.blogspot.com/2014/11/seref-akdik-eser-ve-biyografi.html>
- URL 21. <https://artam.com/muzayede/295-muzayede-cagdas-sanat-eserleri-2/nedim-gunsur-1924-1994-pamuk-toplayanlar>
- URL 22: <https://www.galerisoyut.com.tr/artist/yalcin-gokcebag/>
- URL 23. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1337577013034823&set=pcb.1337581803034344>
- URL 24. <https://www.artiummodern.com/urun/7565347/kitabinda-basili-ve-bayram-karsit-ten-sertifikali-bir-orhan-peker-aycicek-tarlas>
- URL 25. <https://artam.com/muzayede/290-cagdas-sanat-eserleri/ibrahim-balaban-1921-basak-toplayan-kadin#images-2>
- URL 26. <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/neset-gunal>
- URL 27. <https://www.istanbulantiksanat.com/urun/7349446/sabri-berkel-1907-1993-ege-de-tutun-imzali-tuval-uzeri-yagliboya-50-5-x-70>
- URL 28. <https://www.kuzgun.art/selmani-baki-kocaispir.html>

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.